

הגרשז"א, ולהעדיף מלאכות רבות של כיבוי והדלקה האסורות מדרבנן, על פני מלאכה אחת של 'מכה בפטיש' או 'בונה' האסורה מדאורייתא.

סימן כח

מכשיר שמיעה פנימי בשבת

מיהו מכשיר זה לא גלוי לעין אלא מושגל בגוף האדם וא"כ אפשר אולי לומר שאין כאן תיקון כלי. ולא היא. גם תיקון אדם שמיה תיקון. שהרי טבילה אסורה בשבת משום תיקון אלא א"כ מחזי כמיקר, עיין ביצה (ט, א). ואם אין תיקון כלל באדם לא שייך לגזור על טבילה. מיהו שם מדובר בתיקון כל גוף האדם ובנ"ד התיקון הוא רק בחלק מהגוף.

ואין לומר שאם המכשיר הוא חלק מהגוף יש לראות את פעילותו כפעילות טבעית שאין בה איסור, וכשם שמותר לצאת אתו לרה"ר או לטבול איתו ואינו חציצה. ולא היא הוצאה מותרת משום דלא גרע מתכשיט, ולענין טבילה הוי מיעוט דלא מקפיד, אך אינו נחשב לחלק אורגאני של הגוף. כמו שא"א להניח תפילין על יד מלאכותית גם אם היא מחוברת לגוף, וה"ה לנ"ד פעילותו החשמלית של המכשיר אינה פעולה טבעית.

אלא שמסתבר שלהפוך חרש לבר שמיעה בשבת הוא תיקון גמור של כל גופו, וכמבואר בב"ק (פה, ב): "חרשו נותן לו דמי כולו". ואם כן יש פה תיקון גמור לפחות מדרבנן ולא גרע מטמא העולה

שאלה*

מי שאינו שומע ושתלו באוזנו הפנימית מכשיר וכאשר מדברים איתו גלי הקול יוצרים זרם חשמלי במכשיר, המתורגם ע"י המוח לקול. האם מותר להשתמש במכשיר זה בשבת?

תשובה

מכשיר זה שונה ממכשיר שמיעה רגיל שכבר נהגו להשתמש בו בשבת. מכשיר השמיעה הרגיל מופעל מערב שבת, הזרם החשמלי כבר זורם בו כל הזמן וגלי הקול של המדברים עמו אינם יוצרים זרם אלא מגבירים את הזרם הקיים לפי תנודותיהם של גלי הקול. דבר זה מותר עפ"י האמור בביצה (כג, א):

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: סחופי כסא אשיראי ביומא טבא – אסור. מאי טעמא – משום דקמוליד ריחא. – ומאי שנא ממוללו ומריח בו, וקוטמו ומריח בו? – התם – ריחא מיהא איתא, ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא. הכא – אולודי הוא דקמוליד ריחא.

משא"כ מכשיר זה. הזרם נוצר כולו בשבת עצמה ע"י כל גל קול.

* אלול תשס"ג, לרב אביגדור שילה.

רק במשיכה לרשותו משא"כ בשבת דבעינן שכל המעשה יעשה בגופו).

וא"כ אין להקל בחולה זה מדין אמירה בעלמא. דבדבוריה קעביד מעשה.

ונלענ"ד שמכיון שהמדברים אתו אינם מודעים לכל התהליך המסובך במכשיר הפנימי ולכל היותר הם רואים רק את המכשיר החיצוני שהוא ככל מכשיר שמיעה רגיל המותר בשבת אין להם שום כוונת מלאכה וא"כ דינם כמתעסק שפטור.

אלא שהגרעק"א (ש"ת סי' ח) סובר שהמתעסק פטור רק מקרבן, אך בעצם הוא אסור מהתורה ולכן הרואה מי שמתעסק בשבת חייב למונעו, ק"ו שאסור לו להכשיל את המדברים באיסור מתעסק בשבת. מיהו הנתיבות (במק"ח סי' תל) חולק עליו. ומכיון שלדעת הגרשז"א הפעלת מכשיר חשמלי מסוג זה בשבת אינה אסורה מהתורה יש כאן סד"ר לקולא.

אך גם לדעת החזו"א הסובר שיש בהפעלת מכשיר חשמלי בשבת משום עשיית כלי האסורה מהתורה יתכן שבנ"ד יהיה מותר. עי"ש ברעק"א שחילק בין מתעסק בכה"ת כולה שאסור מהתורה לבין מתעסק בשבת שאין בו מלאכת מחשבת, שאינה מלאכה כלל ואינה אסורה מה"ת. הדוגמא של מתעסק האסורה, שהוא הביא, היא זאת: עבדו סבר שהוא קוצר תלוש ורבו יודע שזה מחובר לכן הוא חייב למונעו משום שיש כאן מלאכת מחשבת, שהרי כוונתו לעשות את המעשה, דהיינו לקצור, אלא שאינו יודע שזה מחובר. כלומר העבד סבור שהוא עושה מעשה מותר והתברר שאותו

מטומאתו. וגם אם נאמר שכאן זהו רק חלק מהאדם עיין רש"י סוף פרק האורג (קז, א) במפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב. פרש"י משום בונה פתח או משום מתקן כלי וכו' (ועיין ש"ת אב"נ סי' רטו שדן בדברי רש"י אלו, מדוע הסתפק אם זה בניין או תיקון כלי עכ"פ חד מיניהו אית ביה).

אולם היא הנותנת. דווקא אם נניח שתיקון השמיעה למי שאינו שומע נחשב לתיקון כל גופו יש מקום להתיר משום שאדם שאינו שומע הוא שבר כלי וא"כ דינו כחולה. ואע"פ שהוא מתהלך בשוק כאחד האדם אין ספק שמצבו חמור יותר מחולה השוכב על מיטתו. האם ניתן לאדם זה להיות מנותק מכל הסובב אותו שבת שלמה? אין ספק שיש לו דין חולה. ובפרט שהשמיעה היא צורך מצוה לשמוע את ש"ץ, קריאת התורה ודברי תורה.

והנה לכאורה היה מקום להתיר את הדיבור עם חולה זה כמו שמצינו שבאמירה לגוי לצורך חולה לא גזרו, וע"כ משם דשאני שבות דאמירה משבות דמעשה כמבואר בערובין (סה, א) ואף כאן אין פה אלא אמירה בעלמא.

מיהו אין לדמות דיבור למכשיר לאמירה לנוכרי כמש"כ האב"נ (או"ח סי' נז-נח) לחלק בין כיבוי שחייב על המלאכה שעשה בגופו למחמר שאינו נחשב לעושה מלאכה בגופו אלא רק בבהמתו, למרות ששניהם נעשים ברוח פיו. בכיבוי – רוח פיו פועל בצורה ישירה, משא"כ מחמר הבהמה שומעת ופועלת מעצמה וק"ו גוי דאדעתא דנפשיה עביד. (עיין קידושין כב, ב בקורא לה והיא באה שבבהמה קונה ובשפחה לא ואע"פ שבשבת מחמר לא נחשב לעושה מלאכה בעצמו צ"ל ששאני קניין שאין צורך במעשה גמור בגופו אלא

אין בהפעלת מכשיר כזה איסור דאורייתא. ועוד מבואר למעיין בדבריו שרק כאשר הזרם החשמלי בונה כלי הדבר אסור אע"פ שכוונתו לבניה עראית מ"מ בניית הכלי היא קבועה. אך כאשר הזרם אינו בונה כלי, אלא רגע כמימריה וכל הגה היוצא מפיו יוצר זרם חד פעמי ומיד כלה ובמקומו נוצר זרם חדש, אין כאן תיקון כלי בכלל גם לדעתו. ולכל היותר יש כאן איסור דרבנן (ויתכן שאפילו איסור דרבנן לא יהיה) ובחולה לא גזרו על מלאכה דרבנן כזו הנעשית בשינוי כה משמעותי. כי בונה או מתקן כלי עושה זאת בדרך כלל בידי ואלו כאן הוא עושה זאת בדיבור. אין זו דרך המלאכה ובחולה התירו.

(הגר"ש וזנר חידש חידוש גדול יותר, שמכשיר חשמלי המופעל ע"י נוכחותו של האדם ללא כל מעשה מכוון מצידו, כגון גלאי נפח, עין אלקטרונית וכדו', אין בו איסור, כי הילוכו של אדם לפי תומו אינו מעשה מלאכה כלל. ולפי"ז ה"ה מסיח לפי תומו ומפעיל מבלי משים מכשיר חשמלי. ולא הבאתי את חידושו זה אלא כסניף למש"כ).

מעשה שהוא עושה הוא מעשה אסור, אך סו"ס הוא התכוין לאותו מעשה: לחתוך. אך בנ"ד שאין כאן שום כוונת מלאכה אין כאן אפילו מתעסק, שהרי האנשים המשוחחים אתו לא יודעים כלל מקיומו של המכשיר הפנימי ולא מתכוונים לעשות שום מעשה אין זו מלאכת מחשבת כלל ואינה אסורה מהתורה.

וגם בני ביתו המודעים לקיומו של המכשיר אינם יודעים בדרך כלל כיצד הוא פועל ואינם חושבים על כך בשעה שהם משוחחים אתו. ומבחינתם אין כאן מלאכה כלל. אמנם השואל עצמו, אם הוא בן תורה, וחקר ודרש על מבנה המנגנון הפועל במכשיר יודע שיש כאן מלאכה, אך מכיון שכל היתר אינם מודעים לכך, מבחינתם אין כאן מלאכת מחשבת ולכן גם הוא אינו חייב למונעם. ודוק היטב בלשון החזו"א שהגדיר הפעלת מכשיר חשמלי כמלאכת מחשבת בגלל החכמה הגדולה שיש במכשירי החשמל והאדם מודע לכך, אולם גם הוא יודה שכאשר אין כאן מלאכת מחשבת